

Yazar Bilgileri
Author(s)

Yüksek Lisans
Betül Özkan Şahin
Samsun Üniversitesi
210714010@samsun.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3295-1981

Künye Bilgisi

Chibber, V. (2016). *Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti*. Çev. Afife Yasemin Yılmaz. İstanbul: İletişim Yayınları.

Imprint Information

Chibber, V. (2016). *Postcolonial Theory and the Specter of Capital*. (Afife Yasemin Yılmaz, Trans). İstanbul: İletişim Publication.

Makale Tarihleri
History of Article

Geliş Tarihi /Received
14.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted
16.12.2022

Anahtar Kelimeler / Keywords

Post Kolonyal Teori / Postcolonial Theory
Kapitalizm / Capitalism
Maduniyet / Subaltern
Kültür / Culture
Kitap İncelemesi / Book Review

87

Teşekkür, Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı

Statement of Acknowledgment, Conflict of Interest and Contribution Rate

- Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Özkan Şahin, B. (2022). Post Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 1(2), ss. 87-90.

DOI

Dergimiz henüz DOI hizmeti vermemektedir.
Our journal does not yet provide DOI services.

Değerlendirme

Son yıllarda; çıkış noktasını edebiyat ve kültür alanındaki çalışmaların oluşturduğu postkolonyal çalışmalar akademik platformda büyük yer işgal etmekte ve tartışılmaktadır. Postkolonyal çalışmalar, modern dönemde ortaya çıkan sermayenin küreselleşmesinin Doğu'daki toplumsal dinamikleri nasıl etkilediğini ve dönüştürdüğünü incelemektedir. Güney Asya tarihçileri, Gramsci'nin 1930'larda oluşturduğu kavramdan etkilenecek, 1970'lerde postkolonyal düşüncenin temellerini oluşturmuş ve Ranajit Guha'nın girişimiyle "Madun Çalışmaları Kolektifi" kurulmuştur. Gramsci'ye göre madun; yönetici seçkinlerin oluşturduğu fikir, kurum ve pratikler aracılığıyla temsil edilemeyen, kamusal alanda söz sahibi olamayan, hâkim sistemden dışlanmış kesimlerin parçası olarak tanımlanmaktadır. Madun kavramı, toplumdaki işleyiş içerisinde kendisini ifade edemeyen işçiler, köylü kadınlar ve toplumun içinde kendini temsil edemeyen sessiz yığınları ifade etmek için kullanılmıştır. Böylece madun, kurumsal bir yönelimin işaretçisi olmuş, sömürgecilik tarihi ya da siyaset analizi yapılırken kullanılan bir sığara dönüşmüş, teoriyle birlikte kullanılmaya başlanılmıştır. Çalışmaların yaygınlaşması ve çok kültürcülüğün benimsenmesinden sonra madun, her yönden ezilmiş, azınlıkta kalmış, mağdur ve mazlum olanlar ile özdeşleştirilmiştir.

Maduniyet Okulu esas olarak Hindistan'da ortaya çıkmıştır. Bu tarih; ezilenlerin, sessiz yığınların tarihsel özne olmaktan çıkarıldığı tarih yazımını eleştirmektedir. Şarkiyatçı tarih yazımına meydan okumaktadır. Halk hareketlerinin ve köylü bilincinin tarihine ilişkin sorular soran Maduniyet Çalışmaları, Hindistan'daki siyasal evrime yönelik sorulara da cevap aramıştır. Madun tarihçileri Hindistan'daki Şarkiyatçı, sömürgeci ayrıca Ortodoks Marksist tarih yazımından kaynaklanan tarihsel bilgiyi sorunsallaştırmaktadır. Postkolonyal teori, başlangıçta sadece sömürgeciliğin yol açtığı hasarlara ve Üçüncü Dünya olgusuna değinirken, çerçeve daha sonra genişletilmiştir. Kitabın arka kapağında düşüncelerine yer verilen Slovaj Zizek de postkolonyal teorinin, Küresel Güney'i kavrayabilmek açısından önemli bir çerçeve oluşturduğuna değinmekte aynı zamanda aydınlanmanın evrensel kategorilerini reddettiği için oldukça popüler bir düşünce okulu olduğunu ifade etmektedir.

Bu düşünce sisteminin içinde yer alan Chibber, 1965'te Hindistan'da doğmuş, ABD'de Northwestern Üniversitesi Siyaset Bilimin' den mezun olmuştur. New York Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Postkolonyal alanda çalışmalar yapan Chibber'in Maduniyet Çalışmaları üzerinde durduğu "Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti" adlı kitabı İletişim Yayınlarından çıkan bir politika kitabıdır. Kitabın İngilizce orijinal başlığında kapitalizm yerine kapital kelimesi kullanılmıştır. Chibber önsözde "Kapitalizmin" yerine "Sermayenin Hayaleti" ifadesini tercih ettiğini belirtmiştir. Ancak kitabın editörü kitabın orijinal adında yer alan bu incelikli vurgunun Türkçe çeviride aktarılmasının mümkün olmaması nedeniyle yazarın da iznini alarak bu değişikliği yaptığını aktarmaktadır.

88

Chibber önsözde belirttiği üzere aslında postkolonyalizm üzerine olan bu kitabı yazma konusunda pek istekli değildir. Zaten Madun Çalışmaları üzerine olan bir derginin özel sayısı için sınıf analizinin düşüğe geçmesiyle ilgili Maduniyet Çalışmalarına odaklanarak makale yazmıştır. Fakat kendi ifadesiyle "Sınıf düşüşünün üzücü olduğunu belirten bir makale yazmışım fakat duygularımı paylaşmak için zemin sunmamışım. Eğer Maduniyet Çalışmalarının kuramsal proje için kusurlu olduğunu düşünüyorduydum bunun nedenini açıklamalıydım. Yazmaktan kaçındığım bu kitabı yazmalıydım" diyerek yazmaya başlamıştır.

Gayatri Chakravorty Spivak, Homi Bhabha, Ranajit Guha, Dipesh Chakrabarty gibi önemli isimlere de yer verdiği bu kitapta, Vivek Chibber postkolonyal teoriye dair kapsamlı tartışmalardan birini sunmakta, Maduniyet Çalışmalarına ilham veren temel argümanların, analitik ve tarihsel bir dizi yanlış anlamaya dayandığını vurgulayarak postkolonyal teoriye ciddi bir eleştiri getirmektedir. Chibber, Maduniyet Çalışmalarını postkolonyal çalışmalardaki temel sosyolojik ve tarihsel argümanların bir temsilcisi olarak ele almaktadır. Kitaptaki temel argümanı, postkolonyal teorinin kendisini Oryantalizm ve Avrupa merkeziliğin bir eleştirisi olarak tanıtmaya rağmen, aslında teorinin onları yeniden diriltmekle sonuçlanacağıdır. Chibber iddialarını, Maduniyetçilerin tarihsel sosyolojisinin yanı sıra onların incelemesine dayandırmaktadır. Bu kitabında postkolonyal çalışmaların bir alt kolu olarak Maduniyet Çalışmalarını eleştirirken Hindistan'ın bağımsızlık sonrası gelişimini burjuvazinin yokluğu ile açıklayan Ranajit Guha, Dipesh Chakrabarty gibi entelektüelleri Doğu'yu Oryantalist bir bakış açısı ile ele almakla suçlamaktadır. Eleştirisini, Marx'ın temsil ettiği radikal aydınlanma geleneği savunmasına yerleştirmektedir. Bu kitabın ana fikri postkolonyal teorinin çok merkezinde olan farklılıktan gelen argümanların başarısızlıklarını açıklığa kavuşturmak. Başarısızlığı kapitalizm üzerinden açıklayıcı ve eleştirel olarak ele almaktadır. Chibber'in ifadesiyle bu kitap Maduniyet Çalışmalarının tarihi ya da entelektüel biyografisi değildir. Bu kitabın asıl konusu postkolonyal çalışmalara tarihsel çözümleme yapmak ve Üçüncü Dünya kavramı için ortaya atılan çerçeveyi incelemektir.

On bir bölümden oluşan kitaba postkolonyal çalışmaları diğer bilimsel akımlardan ayıran özelliklere değinerek başlayan Chibber, postkolonyal çalışmaların egemenlik ve tabiiyetin pratiklerini içerdiğinden herkesi alakadar eden bir kuram olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca postkolonyal ile ilgilenenlerin Marksist kökenli olmasından kaynaklı kuramda bu etkinin görüldüğünden, Marksizm ve postkolonyal kuramın ortaya çıkışındaki benzerlik ve farklılıklardan bahsetmektedir.

Akabinde Chakrabarty ve Guha'nın hakimiyet argümanını açıklamasını ele alır. Chakrabarty günümüz doğusunun tecrübelerini sermaye ve milliyetçilik gibi Batı Marksizm'inde kullanılan çözümleri; basitçe uygulayıcı neden olarak

anlamamız gerektiğini söylerken, Guha ise sömürge dönemi Hindistan'ındaki sömürge modernizminin özgürlüğünü saptamayı amaçlayan tarihsel sosyoloji anlayışını öne sürmekte, postkolonyal krizin kökenlerini ele almaktadır. Hindistan'da elit ve madun arasında bir çatlak olduğundan bahsederken bu durumun Hindistan'ın sömürge deneyiminden kaynaklı belirli bir özelliğin sonucu olduğunu da dile getirmektedir. Chibber, burada Guha'nın hakimiyetten bahsederken Hindistan'ın tarihini egemen liberal tarih yazımı ile yapmasına itiraz etmektedir. Çünkü ona göre Hindistan'da Batı'da olduğu gibi toplumun tamamını kapsayan bir burjuvazi devrimi gerçekleşmemiştir.

Hegemonyasız hakimiyet argümanını değerlendirirken, Guha'nın İngiliz ve Fransız Devrimi'ndeki burjuvazi hakkındaki düşüncelerini eleştirmektedir. Çünkü Fransız Devrimi liderleri ne kapitalist ne de devrimcidir. Bu da Fransız Devrimi liderlerinin burjuva ve feodalizm karşıtı düşüncesinin çökertir. Chibber İngiliz Devriminin feodalizm karşıtı olmadığını söyler çünkü kapitalizme geçiş tamamlandıktan sonra devrim gerçekleşmiştir. Ayrıca bu devrimlerin sonucunda kapitalizmin ya da demokrasinin değil mevcut devletin güçlendiğini ve büyüdüğünü ifade eder.

Hegemonyasız hakimiyet argümanını açıklarken de burjuva devrimlerine bakışının tarih yazımsal kökenlerini ve bunun ideolojik çıkarımlarını incelemektedir. İngiltere'nin Hindistan'daki sömürge süreci boyunca yapmış olduğu ekonomik ve siyasi davranış modellerini kendi ülkesinden farklı olarak görmektedir. Guha, sömürgecilerin Hindistan'da kurdukları siyasi düzeni, İngiliz burjuvazisinin kendi ülkesinde giriştiği projenin aynısını kurmaya niyetlerinin olmadığını doğrudan kanıtı olarak görmektedir. "İçeride demokrasi iddia edip, demokratik yönetim uygulayan metropoliten burjuvazinin, kendi Hint İmparatorluğunun devlet işlerini otokrazi ile yürütmekten memnuniyet (duymasındaki)" anomaliye dikkat çekmektedir. Chibber'in bu argümanı açıklarken amacı zordan ziyade rızaya dayanma olarak tanımlanan hegemonyanın asla burjuva evrimlerinin temeli olmadığını göstermektedir.

Chibber, sermayenin evrenselleşmesine değindiği bölümde Guha'nın burjuvazinin rızaya dayalı ve mağdurları da içine alan liberal bir düzen kurmadıkça sermayenin evrenselleşmeyeceği tezine karşı çıkmaktadır. Çünkü Guha'nın sermayenin evrenselleşme eğilimi olduğu iddiası doğru fakat fiilen neyin evrenselleştirildiği tanımlaması yanlıştır. Hindistan'da yaşanan da bir tür kapitalizmdi fakat bu kapitalizmde burjuvanın kesin hegemonyası yoktu. Guha'nın ifadesi ile hegemonyasız tahakküm söz konusuydu. Chibber sermayenin evrenselleşmesi ile ilgili daha farklı, burjuvanın asıl pratiği ile daha tutarlı bir tanım sunmaktadır. Ayrıca Hindistan'ın ve sömürgecilik sonrası dünyanın çoğunun kendine özgü özellikleri olmasını, sermayenin eğiliminde başarısız olmasından dolayı değil bu eğilimin doğrultusunda hareket etmemiş olmasından kaynaklı olduğunu belirtmektedir.

Sermaye, soyut emek ve bunların arasındaki farkı ele alırken Guha ve Chakrabarty'nin elit madun ayrımı analizini incelemektedir. Chakrabarty soyut emeği tarihsel çeşitlilik gerçeğinin bizzat kendisini sermayenin başarısız olan evrenselleşme misyonunun semptomu olarak görmekte ve teorisini başarısızlık etrafında şekillendirmektedir. Lowe Roediger ise çeşitliliği kapitalizmden bir uzaklaşma olarak değil kapitalizmin nasıl çalıştığını açıklayan belirli bir teorinin yani Marx'ın çürütülmesi olarak görmekte ve soyut emeği zaman içinde homojen emek olarak algılamaktadır. Marx soyut emekten bahsederken soyut emeğin meta üretim sürecine giren tüm fiili somut emekleri kapsadığını söyler. Soyut emek tüm somut emekteki ortak öğedir ve somut-soyut emek ayrılmazdır.

Kültür, çıkarlar ve eyleyicilik konularını ele aldığı bölümde Maduniyet Çalışmalarının hatalı bir şekilde burjuvaziye atfettiği kazanımların aslında halk mücadelesinin sonuçları olduğu ve kapitalizmin doğurduğu çeşitli iktidar biçimlerinin, son derece cebri, kişilerarası egemenlik yöntemlerinden kişisel olmayan kuvvetlere dayanabilmesi buradaki tartışmanın zeminini oluşturmaktadır. Chibber, Chakrabarty'nin kültürel özgürlük argümanını savunurken, batılı teorilerin Hintli köylülerin siyasal psikolojilerini anlayamayacağını öne süren Chatarjee'nin düşünceleri üzerinde durmaktadır. Chatarjee'nin Hint köylüsü ile alakalı iddialarında kültür ve bilincin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyma çabası içerisindedir.

Çıkarlar konusunda ise Chatarjee ve Chakrabarty bahsedilemez, tahammül edilemez çıkarların var olduğunu ve aktörlerin de bu çıkarlar doğrultusunda hareket edeceğini göstermeye çalışmaktadır. Chatarjee "tek nesnel ihtiyacın fiziksel refah ihtiyacı ve bu ihtiyacı korumak için harekete geçme" düşüncesini savunmaktadır. Chakrabarty işçi sınıfının en azından bir temel ihtiyacı olduğunu ve bu temel ihtiyacın kapitalist ilişkilerinden doğan zararlara karşı koymak için evrensel bir çıkar doğurduğunu söylerken evrenselleşme de Batılı olmayan aktörlerin de aynı Batılılar kadar kendi çıkarlarını değer verebileceği sonucuna ulaşmaktadır.

Chakrabarty'nin toplumsal farklılık analizi ve Avrupa'yı taşralaştırma çağrısının doğurduğu ciddi sonuçların ele alındığı problem(siz) tarihselcilik bölümünde Chibber, buraya kadar olan argümanları belirli şekilde teşhis edilebilen tarihsel olaylar üzerinden döndürürken bundan sonra daha kavramsal bir düzleme geçmektedir. Chakrabarty'nin soyutlama ve tarihselciliğini incelerken politik ekonominin soyut kategorilerinin çözümlenmesinin üzerinde durmaktadır. Guha, Chatarjee ve Chakrabarty doğunun özgürlüğünü savunurken bunu batılı teorilerin evrenselleştirme kategorilerinin kullanılabilirliğini reddederek yapmaktadırlar. Zaten kitabın asıl meselesi de batılı olmayan dünya tarihinin kapitalizmin istilasından nasıl etkilendiğidir. Chibber'e göre kapitalizmin küresel ilişkiler üzerinde etkisini hissettirmeye başladığı modern dönemde devletlerin daha üretken ve istikrarlı bir ekonomik düzen kurabilmek için modernleşmeyi benimsemekten başka çareleri yoktur.

Zincirlerinden kurtulan ulus başlığı altında Chibber, Chatterjee'nin 1986 yılında yayınladığı 'Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası' çalışması üzerine eleştirilerde bulunmuştur. Chatterjee Milliyetçiliği pasif devrim ve sömürge söylemi üzerinden ele alarak Nehru, Bankim, Gandhi felsefesiyle incelemeler yapar. Chatterjee'nin çalışmasını incelerken milliyetçilik teorisinin iki ayrı bileşeni olarak; milliyetçi hareketlerin tarihsel sosyolojisini ve bu hareketlerin ideolojisinin çözümlenmesini ele almaktadır. İdeolojinin elitin çıkarlarına öncelik vererek yerel elitin madun sınıflar üstündeki iktidarını korumasını sağlayarak ve aynı zamanda aklı teşvik ederek batının sömürge üzerindeki gayri resmi egemenliğini sürdürdüğü görüşünü öne sürmektedir. Chatterjee'nin milliyetçilik teorisini kapitalizmin kısıtlayıcılığının gerçekliği reddettiği için başarısız olarak değerlendirmektedir.

Chibber eğer bir şeylerin değişmesini istiyorsak bunun kendiliğinden olmayacağını, değişim için çaba ve zaman gerektiğini, içinde bulunduğumuz zaman diliminin ise ideoloji olarak ele alınan Maduniyet Çalışmalarının hatalarını teşhir etmek için kaçınılmaz bir fırsat sunduğunu dile getirmektedir.

Chibber, çıkış noktası Doğu ve Batı arasındaki farklılık olan ve Doğu'nun kendine has yönlerini ortaya koyarak Batı'nın evrenselleştirici yaklaşımlarıyla Doğu'nun incelenemeyeceğini savunan Maduniyetçi teorisyenlerin tezlerini ele alarak, bunlara Marksist bir bakış açısıyla cevaplar verirken, Chibber'in en temeldeki eleştirisi, ele aldığı Maduniyetçi teorisyenlerin kapitalist ekonominin mecburiyetinde ortaya çıkan ilişkileri görmezden gelmeleri, lokal unsurları ön planda tutarak bunları gereğinden fazla önemsemeleri üzerinedir. Chibber, bu kitabında önemli eleştiriler sunmaktadır ancak bütüncü ve evrensel tarih yazımının Batı'nın hegemonyası altında olduğunu görmezden gelmektedir. Ayrıca Maduniyetçi teoriyi sırf Marksizm karşıtlığı ve ekonomik ilişkiler üzerinden ele alarak teorisinin alanını daraltmıştır. Daralan bu kapsam teoriye gereken önemin atfedilememesine sebebiyet vermiştir.